

Masarykova společnost

Odkaz - přednášky

č. 7

PhDr. Jan Kalous, Ph.D.

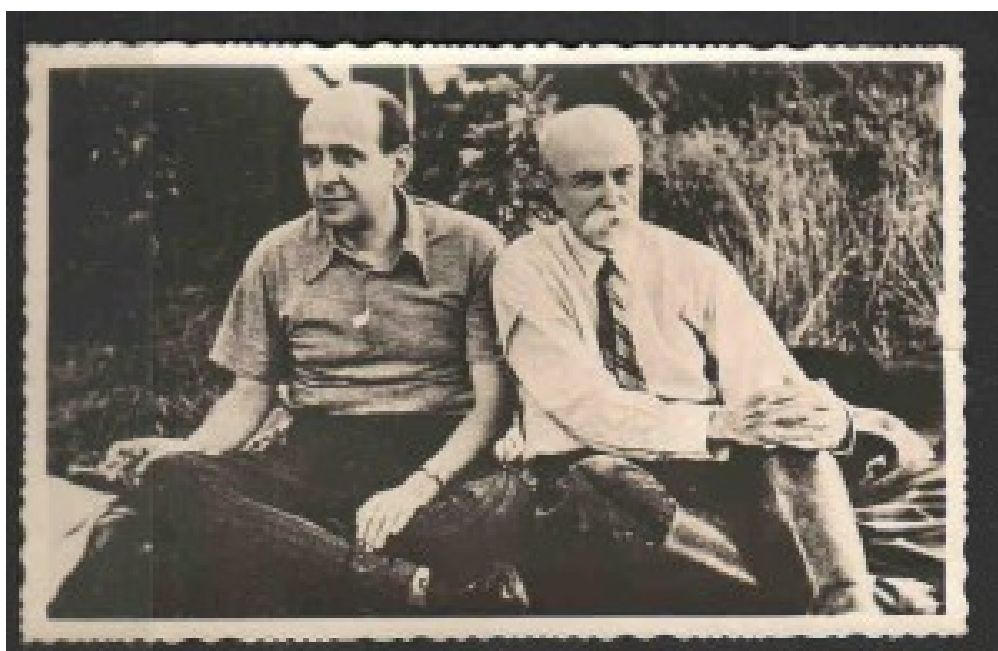
**Proslov pronesený na pietním aktu
10.3. 2020 v Černínském paláci**

Řekne-li se Černínský palác, mnoha lidem téměř automaticky naskočí jméno - Jan Masaryk. Sídlo československého a dnes českého ministerstva zahraničních věcí skrývá ve svých zdech jednu z největších záhad novodobých dějin. Za jakých okolností a proč zemřel právě před 72 lety nejpopulárnější politik své doby? Dodnes na tuto otázku neznáme a zřejmě ani v blízké budoucnosti zcela znát nebudeme relevantní a důvěryhodné odpovědi. Stojíme ale v místech spojených s osobností výjimečného muže a diplomata.

Jaký byl Jan Masaryk? Přiznám se, že v mediálním prostoru registruji v souvislosti nejen s ním dvě tendence. Buď si ho až příliš idealizujeme, nebo naopak, na něj naložíme všechny viny světa. Ani jedno není správné, ani jedno neodpovídá podle mého názoru objektivní realitě. Jana Masaryka nevnímám prizmatem televizních či filmových projektů – jeho obraz neodpovídá osobě představené v sérii *České století*, či filmech *Milada*, *Masaryk* nebo *Toman*. Před třemi roky jsem četl koncept jednoho textu, ze kterého vyplývalo, že Jan Masaryk dlouhodobě zastával komunistické názory. Přiznám se, že jsem byl tehdy takovým zjednodušením šokován. Vše, co jsem nyní uvedl, jsem přesvědčen, není adekvátním obrazem čs. ministra zahraničních věcí, není ani sdělením, které bychom o něm chtěli sdělovat veřejnosti.

Jan Masaryk byl nositelem slavného jména a synem zakladatele moderního československého státu. V očích svých současníků ztělesňoval pokračování všech ideálů humanity a státnosti Prezidenta Osvoboditele. Očekávalo se od něj mnohé. Ne

vždy a ne vše dokázal naplnit. Nechci tím říci, že by měl nějaký intelektuální deficit, ale prostě byl povahově a lidsky jiný. Chtěl sebe i své okolí bavit, chtěl žít, oddávat se radostem světa. Bavit ho sport, kultura – hrál na klavír, na školu mu prostě nezbývalo tolik času, kolik i jeho nejbližší okolí žádalo. Důkazem jeho mimořádných schopností byla přirozená schopnost pohybovat se ve společnosti, vtipem a šarmem si získávat přízeň a náklonnost mocných, ale hlavně učit se cizím jazykům, vnímat svět v jeho problémech, odlišnostech a souvislostech.

Jan Masaryk byl zkrátka jiný než jeho otec a sourozenci. Byl to člověk vtipný, zábavný, žoviální, přátelský. Povinnosti mu ale k srdci příliš nepřiřostly. Zdá se, že řešením, které čas od času volil i později, byl únik a případně hledání opory či opor. Útěk před

nepříjemnými záležitostmi – to byl faktor, který na Masarykovi kritizovali i později jeho političtí soupeřníci. V nepříjemných záležitostech ve vládě buď nehlasoval, neměl tedy vyhraněný názor, nebo na jednání vůbec nepřišel. Daná slova či sliby, zdá se, také různě modifikoval. Hubert Ripka s hořkostí později vzpomínal na únorovou krizi s tím, že mu Jan Masaryk slíbil den po nich rezignovat z vlády. Nestalo se tak, ačkoliv se s prezidentem Benešem o věci radil.

S oporami v životě to bylo vlastně podobné. Láskyplná náruč matky Charlotty mu skýtala bezpečí a pochopení, ale nedokázala vyvážit nároky přísného otce. Jan Masaryk na to později vzpomínal, když mluvil o benevolenci jeho (jak říkal) „taty“ k jeho nejen studijním výsledkům. Ano, Tomáš Garrigue Masaryk s ním skutečně musel mít velkou trpělivost. Ale není to snad očekávatelný postoj od univerzitního profesora?

Cestu k otci našel Jan Masaryk po vzniku Československa. I jeho přičiněním vstoupil do diplomatických služeb mladého státu a dá se beze sporu říci, že se zde našel. Zastupoval republiku nejdříve v USA a posléze ve Velké Británii. Budoval úřady, získával sympatie a bojoval (řečeno trochu pateticky) za demokracii a její hodnoty. Zůstával otci nablízku, radil se s ním, diskutoval s ním. V den svých 51. narozenin oznamoval veřejnosti s bolestí v srdci a s pohnutím v hlase odchod T. G. Masaryka.

Jeho novým rádcem a oporou byl Edvard Beneš, člověk s nesmírným politickým talentem, zkušený diplomat a jeden z hlavních tvůrců československého státu. Jan Masaryk si ho vážil, podporoval ho v bojích proti nacismu a proti rozbití Československé republiky, i později ve snaze obnovit Československo. Souhlasil se zahraničně politickou koncepcí, která mluvila o převzetí toho pozitivního ze západního světa a toho pozitivního ze světa sovětského. Beneš se domníval, že lze docílit jakéhosi liberálního pokroku v bolševickém režimu. V tom se mýlil a Jan Masaryk s ním.

Prezident Beneš ale již během druhé světové války povážlivě chřadnul a Jan Masaryk nyní již nedostával na všechno jednoznačné odpovědi. Sám často váhal, pochyboval. Nikoliv o odporu proti okupantům, kteří zničili dílo jeho otce, nikoliv proti nacistům, kteří vypálili Lidice. Přemýšlel o své budoucnosti po válce a o tom, zda český a slovenský národ zvládne obnovu politického,

ekonomického, kulturního a společenského života v nárocích z doby první republiky. A jaká bude jeho role v tom všem? A zvládne ji?

Snad si kladl i otázku, zda se dá věřit slibům a ujišťováním lidí, kteří ho v meziválečné době nepreferovali a mluvili a psali o něm jako playboyovi a protekčním jedinci. Opravdu lze komunistům a tomu, co říkají a co slibují věřit? Jan Masaryk byl člověk empatický, sociálně velmi citlivý. O tom, jak vypadala země po skončení války, se opakovaně přesvědčoval při svých cestách. Na nic si nehrál, necítil se být celebritou. Vystoupil z vozu a bez zábran se bavil s lidmi. Mluvil tak, aby mu všichni rozuměli. Byl pohotový, ale nepochybně si uvědomoval, jak výrazně se svět transformoval zkušenostmi z právě skončené války.

Vypjatá doba přinášela řadu více či méně skrytých konfliktů. Počínaje vynuceným odchodem německé a maďarské menšiny, přes retribuční procesy, změny majetkoprávních vztahů, spory o tzv. mírové využívání československého uranu po vyhocené spory ve vládě. Marshallův plán, respektive jeho vynucené odmítnutí bylo bolavým vystřízlivěním z vize nezávisle prováděné zahraniční politiky suverénního státu. Diktát z Moskvy byl jasný – jde o otázku vzájemného přátelství. Milionářská dávka prosazovaná komunisty, krčmáňská aféra s výbušninami pro něj, Zenkla a Drtinu, manipulace a přeskupování sil v bezpečnostním aparátu a vždy s tím vším spojený hrubý nátlak komunistů vystupňovaný propagandistickými kampaněmi.

Petr Pithart jednou řekl, že v únoru 1948 šli demokraté hrát golf a ono se hrálo ragby. To bohužel velmi přesně vystihuje, co že se to dělo v ulicích v době vládní krize. Demokraté spoléhali na zvyklosti z období první republiky, na roli parlamentu a prezidenta. Toto ale byla jiná krize – krize, v níž komunisté převzali iniciativu a dynamiku vývoje a mobilizovali své příznivce, ozbrojili je a i nezákonnými akcemi provedli státní převrat.

Jan Masaryk ve vládě zůstal. Byl to smutný obrázek, smutné vyústění jeho kariéry. Sledoval pochod komunistů k moci, vyakčňování zaměstnanců jeho vlastního úřadu. Gottwald a jeho soudruzi se přitom všem dokonce neváhali zaštitovat jménem jeho otce.

Jan Masaryk jistě brzy pochopil, co přesně se únoru 1948 stalo. Co teď? Jak obstojí? Jak to pochopí ti, kteří ho vnímají jako pokračovatele odkazu jeho otce a jednou i prezidenta Beneše? A co tomu všemu řekne zahraničí? On – syn zakladatele Československa, on - Jan Masaryk přihlíží ze své ministerské funkce likvidaci demokratických tradic a mechanismů. Komunisté jákali. Pro ně byl Jan Masaryk ve vládě důkazem zákonnosti února a kontinuity, na kterou se nyní ještě potřebovali odvolávat. Ale již brzy se to mělo změnit.

Snad i tyto úvahy vířily hlavou Jana Masaryka na počátku března 1948. Jaké závěry ze zkušeností postupně získaných od května 1945 vyvodil, nám ve své rozporuplnosti zůstalo skryto.

Jan Masaryk byl nepochybně zavražděn. Režim, který se v únoru 1948 chopil moci, znehodnotil jeho životní ideály, plivnul na

odkazy zakladatelů demokratického státu z října 1918 a devalvoval principy humanity, morálky a svobody. Jan Masaryk si své limity v poúnorovém režimu snad uvědomil. Neměl ale dost kvalit a sil sám se odhodlaně proti komunistickým lžím, podvodům, manipulacím a teroru postavit.

<https://masarykovaspolecnost.cz/>